

מטות

מזרחה) — איז אָבער דער מכוון פון דער מלחמה געווען באַזעצן, ישוב — לכבוש את הארץ⁸, ווי זיי האָבן עס גע-זאָגט: „ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל מקומם“ און נאָכמער — „לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש בחלתו“⁹.

ב. ועפ"ז, אַז מלחמת מדין איז גע-ווען ניט צוליב כבוש — איינצונעמען עס זאל ווערן זיינע¹⁰ און באַזעצן ארץ מדין, ווערט פאַרענטפערט אַ קשיא וואָס דער ראב"ד פּרעגט אויפן רמב"ם:

(8) שאף שגם בו' עממין נצטוו (ועוד יותר). „לא תחי' כל נשמה כי החרם תחרימם גו'“ (שופטים כ, טז) — הרי מפורש שם (פסוק יח) שאין זה שייך לכיבוש הארץ. כ"א „למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם“, ומלחמת ד' עממין הוא לא בשביל לא תחי', הריגתם. כ"א בשביל כיבוש איי. וכמובן גם מזה שקראו להם לשלום ושלשה כתבים שלח יהושע כו' מי שרוצה לברוח יברח כו' מי שרוצה להשלים ישלים כו' (רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה. ושי"ג. וראה שם כריש הפרק ובה"ד שם). וגרגשי עמד ופנה (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויקיר פ"ו, ו. פרשי' תשא לג, ב. לד, יא. ועוד) וראה לקמן הערה 25, 29.

משיאכ במדין שלא מצינו שפתחו להם לשלום. וצ"ע בלשון הרמב"ם שם רפ"ז. „אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום כו'“. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(9) שם, י"ז.

(10) דכיבוש קונה (ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ד. שו"ע אדה"ז הל' הפקר והשגת גבול ס"ג).

(*) וראה רמב"ם (הל' מלכים פ"ה ה"ד) שמצות החרם תחרימם, לא תחי' כל נשמה בו' עממין. אינה שייכת דוקא למצוה ד'כיבוש הארץ (אף שמא דוקא נתחייבו בזה, כברמב"ם שם פ"ו ה"ד), שבה מדובר בפרשתנו. ראה רמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע ד.

א. בפרשתנו רעדט זיך וועגן צוויי מלחמות פון אידן מיט אומות העולם. וועגן דער ערשטער מלחמה, מלחמת מדין, ווערט דערציילט ווי זי איז גע-ווען בפועל; און וועגן דער צווייטער מלחמה — די מלחמה העתידה צו כובש זיין א"י — ווי די בני גד ובני ראובן האָבן זיך אונטערגענומען צו זיין דער „חלוץ צבא לפני ה' למלחמה“².

דער חילוק צווישן די צוויי מלחמות איז מובן פון די פסוקים גופא: מלחמת מדין איז געווען, ווי דער אויבערשטער האָט געזאָגט: „נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים“, מטרת המלחמה איז געווען „ויהרגו כל זכר“³ אַלס „נקמה“ (פאַר דעם וואָס זיי האָבן געטאָן צו אידן); עס שטייט אָבער ניט אַז די אידן האָבן דאָס געטאָן צוליב באַזעצן זייערע שטעט (פאַרקערט גאָר: „את כל עריהם במושבותם ואת כל טירותם שרפו באש“⁵), זיי האָבן נאָר גענומען בשבי די „נשי מדין ואת טפם וגו' ואת כל חילם בזו“⁶.

משא"כ די מלחמה פון בני גד ובני ראובן מיט די אומות פון ארץ ישראל, כאַטש אַז ביי זיי (בא' די בני גד ובני ראובן) איז דאָס געווען נאָר „הורישו את אויבינו מפניו“⁷ און זיי אליין האָבן זיך דאָרט ניט באַזעצט (נאָר — בעבר הירדן

(1) לא, ו'א"לך.

(2) לב, כו.

(3) לא, ז.

(4) ראה פרשי' שם לא, ב. פינחס כה, י"ז.

ובפרשי'.

(5) לא, י.

(6) שם, ט.

(7) לב, כא.

אותם¹⁶, איז מובן אז דאס האט בכלל קיין שייכות נישט צו די „שאר ארצות“ אויף וועלכע דער רמב"ם זאגט אז די כהנים און לויים זיינען באותן הארצות ובביתן ככל ישראל — ווייל דער רמב"ם רעדט וועגן אזא מלחמה וואס מטרחה ואופנה איז אז דער מלך איז כובש דעם ארץ, משא"כ מלחמת מדין האט אז אנדער גדר, איר מטרה איז נישט צו כובש זיין ארץ מדין, נאר צו נוקם זיין „נקמת בני“ מאת המדינים¹⁷.

ג. מען קען אבער אויף דעם פרעגן: דער רמב"ם¹⁸ פסק'נט: „כשצריך על עיר לתפשה“ איז מקיפין אותה מארבע רוחותי' אלא משלש רוחותי' ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שנאמר¹⁹ ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה, מפי השמועה למדו שבכך צוהו²⁰ —

וואס פון פשטות הלשון איז משמע, אז לדעת הרמב"ם איז אויך מלחמת מדין געווען אין סוג פון „צריך על עיר לתפשה“, דהיינו צו כובש זיין די שטאט —

און נאכמער: אויב די כוונה איז גע'ווען „רק לנקום נקמתם הרגו אותם“, איז פארוואס „מניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו“?

און ווי דער ראגאטשאווער²¹ איז טאקע מבאר, אז די צוויי דיעות אין

בנוגע דעם דין אז „כל שבט לוי מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו' שלא יטלו חלק בבזיה בשעה שכובשין את הערים“²² זאגט דער רמב"ם: „ראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עלי' ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביתן ככל ישראל“. פּרעגט דערויף דער ראב"ד: „והרי בבית מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמצות יוצר הכל יתברך“ — זעט מען דאך פון בית מדין, אז אויך אינעם כיבוש פון „שאר כל הארצות“ זיינען די כהנים ולויים נישט „ככל ישראל“ און נעמען נישט קיין (נחלה בארץ ו) חלק בבזיה.

דער כסף משנה פאָרענטפערט²³: „וסובר רבינו דאדרבא משם ראי' דמד' חזינו דבארץ שנכרת עלי' ברית לא נטלו חלק בבזיה כלל ובמדין נטלו; אתא לגלוי' דמדין כיון שלא נכרת עלי' ברית לא היתה בכלל לא יהי' לכהנים חלק בבזיה וה'ה לכל שאר הארצות שלא נכרת עליהן ברית ומה שלא נטלו במדין חלק שוה עם ישראל גזירת הכתוב היתה הוראת שעה“.

דאס איז אבער צע"ג, ווארום דאס וואס במדין נטלו איז דאך נישט געווען חלק בבזיה, נאר (ווי דער רמב"ם²⁴ רופט עס) „תרומת המכס“.

ע"פ הנ"ל אבער, אז בא מדין „לא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם הרגו

16 לשון הרמב"ם פרשתנו לא, כג. אבל ראה לקמן הערה 30.

17 ה' מלכים פ"ז ה"ז.

18 וראה ספרי (שופטים כ, יט): לתפשה ולא לשבותה.

19 פרשתנו לא, ז.

20 ראה תיב"ע עה"פ, אקפיה מתלת טריגונאה היכמא דפקיד ה' ית משה. וראה ספרי שהובא לקמן בפנים.

21 צפע"נ עה"ת פרשתנו לא, ו.

11 ה' שמיטה ויובל פ"ג ה"י.

12 שם ה"א.

13 אבל ראה רדב"ז לרמב"ם שם.

14 וראה רמב"ם פרשתנו לא, כח: גם המכס הזה

מפני שהי' השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם.

15 כסהמ"צ שורש ג. וראה רדב"ז הנ"ל.

אָבער פון דעם וואָס דער רמב"ם איז כולל אויך מלחמת מדין אין דער הלכה „כשצריך על עיר לתפשה אין מקיפין וכו'"; און נאָכמער, אַז דער גאַנצער דין („אין מקיפין וכו'") ווערט אָפּגעלערנט פון מלחמת מדין — איז משמע אַז אויך מלחמת מדין האָט אין זיך (עפעס) אַ צד השוה צו די אַנדערע מלחמות וואָס מטרותן איז צו כובש זיין די שטאָט²⁹.

לפי"ז איז דאָך הדרא קושיית הראב"ד לדוכתא: וויבאַלד אַז מלחמת מדין איז בדומה צו די מלחמות פון „שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל" (וואָס דער רמב"ם זאָגט) איז פאַרוואָס געפינען מיר אַז „בביות מדין לא נטלו (הכהנים והלוים) חלק בישראל"?

ד. ויש לומר, אַז לדעת הרמב"ם האָט מלחמת מדין אין זיך געהאַט ביידע גדרים — מטרות: סאיז געווען אַ מלחמה צוליב „נקמת בני", און צו-זאמען דערמיט איז עס אויך געווען כעין מלחמת כיבוש, ענלעך צו די מלחמות פון שאר כל הארצות שכובש המלך.

ספרי²² בנוגע ויצבאו, אם הקיפו מארבע רוחות או רק משלשה²³, פליגי אם זה מלחמה או נקמה, כי במלחמה ודאי צריך רק מג'.

און כאָטש אַז אויך ביי אַ מלחמה וואָס איז צוליב נקמה „להרוג אותם" האָט אַן אַרט מ'זאל איבערלאָזן די רוח רביעית אומבאַלאַגערט (ניט בכדי אַז די בני העיר זאָלן זיך קענען ראַטעווען, נאָר) בכדי „ולא יתחזקו לקראתנו"²⁴, וואָרום בלית ברירה, ניט האַבנדיק קיין אויס-וועג צו אַנטלויפן, וועלן זיך די באַ-לאַגערטע מתגבר זיין און דאָס קען ח"ו גורם זיין קרבנות ביי אידן²⁵.

[וואָס לפי"ז וואָלט מען געקענט מסביר זיין, אַז דאָס מיינט דער רמב"ם מיט די צוויי לשונות: „ומניחין מקום לבורח"²⁶ איז בשייכות אַ מלחמת נקמה ווי מלחמת מדין; „ולכל מי שירצה להמלט על נפשו"²⁷ — ביי אַנדערע מלחמות, וואו די מטרה איז ניט להרוג אותם]²⁸

(22) עה"פ שם.

(23) כ"ה בספרי לפנינו, שתיק ס"ל שהקפוח מארבע רוחות רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו. אבל ב"ש ומדרש לקח טוב כאן, גם בדעת ת"ק: הקיפוח משלש רוחות. וכן הובא ברמב"ן בסהמ"צ השלמות למ"ע מ"ה סתם, דרשו בספרי. ולפי"ז ר"נ רק מפרש דברי ת"ק. ועפ"ז מתרצים דעת הרמב"ם שלא פסק בדעת ר"נ (ראה תולדות אדם לספרי כאן. ועוד).

(24) לשון הרמב"ן בסהמ"צ שם.

(25) בתולדות אדם שם כתב, שמטעם זה להרמב"ם גם במלחמת ד' אומות מקיפין רק משלש רוחות. וראה לקמן הערה 29.

(26) וכלשון הספרי כאן לענין מדין „שיברחו".

(27) להעיר שבקריית ספר על הרמב"ם ה' מלכים שם כתב ר"א. מניחין רוח אחד כדי שיברחו והשמיט „ולכל מי שירצה להמלט על נפשו".

(28) וגם מתאים לכאורה ל' הטעמים ברמב"ן בסהמ"צ שם: „כי בזה נלמוד להתנהג במלחמה אפילו עם אויבנו בעת המלחמה" — מתאים למלחמת

רשות סתם; „ובו עוד תקון שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו לקראתנו" — מתאים (גם) במלחמת נקמה במלחמת מדין. ולהעיר מרדכי' לרמב"ם שם: וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותי' שלום.

(29) דבפשוטו, הדין ברמב"ם „כשצריך על עיר לתפשה כ"ו" לא קאי במלחמת ד' עממין ועמלק דכשלא השלימו נצטוו החרם תחרימם לא תחיי כל נשמה (כברמב"ם שם פ"ה ה"ד), כ"א במלחמה שנלחם עם שאר העמים כ"ו, כמ"ש בירדכי' לרמב"ם שם. וראה רמב"ן שם, ואין זו מצות שעה במדין אלא היא מצוה לדורות בכל מלחמות הרשות וכ"כ הרב בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם. וכן מפורש בחינוך (מצוה תקכז). במלחמת הרשות כ"ו ובמלחמת ד' עממין מקיפין אותם מכל צד כ"ו. וראה מנ"ח שם, דכתב דהרמב"ם אינו מחלק בין מלחמת מצוה לרשות כיון דלפינן ממדין מנ"ל לחלק. ובפרט מלחמת מדין היתה ע"פ ציווי השי"ת כ"ו. ואכ"מ.

און דעריבער, בנוגע דעם דין צי מ'דארף מקיף זיין די שטאט נאָר פון דריי אָדער פון אלע פיר רוחות, ווי-באלד אַז באַ מדין איז ניט געווען דער ציווי צו אויסהרג'נען אלע יושבי הארץ, איז דער פסק הלכה לויטן רמב"ם אַז „אין מקיפין אותה מארבע רוחות" אלא משלש רוחות" — און פון דעם לערנט מען אַפּ (ובמכש"כ) אויך אויף אַנדערע מלחמות וועלכע זיינען אינגאנצן לשם כיבוש, „כשצריך על עיר לחפשה".

לאידך, וויבאלד אַז מלחמת מדין איז געווען (אויך ו)בעיקר אַ מלחמה פון נקמה³⁶, „הרגו כל זכר"³⁷, „וכל אשה יודעת איש", ניט צוליב כיבוש — עס זאל צוקומען בנכסיו — בקרקעי ובמטלטלי, ביזה³⁸.

דעריבער איז דער ענין פון ביזה דאָ ניט בדומה צו דער ביזה פון „שאר כל הארצות שכובש מלך", וואָס „הכהנים והלויים באותן הארצות ובביתן ככל ישראל", נאָר תרומת המכס.

מ'דארף אָבער פאַרשטיין: וויבאלד אַז עיקר איז געווען אַ מלחמה צוליב נקמה, האָט מען דאָך ניט געדאַרפט אַפּ-שיידן אפילו תרומת מכס (צו אלעזר הכהן און צו די לויים).

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם וואָס מ'געפינט נאָך אַן ענין מיוחד ביי מלחמת מדין:

פון פסוק³⁹, „לכל מטות ישראל תשלחו

און כאַטש מ'געפינט ניט בפשטות הכתובים אַז מ'האָט יורש געווען ארץ מדין⁴⁰, לערנט אָבער דער רמב"ם אַז וויבאלד די תורה דערציילט אַז „וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם בזו, ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה"⁴¹ (און די טענה פון משה איז נאָר געווען אויף דעם וואָס „החיות כל נקבה" און ציווה נאָר „הרגו כל זכר בטף"⁴²) — ניט ווי ביי מלחמת עמלק⁴³ וואָס דער ציווי איז געווען⁴⁴ „והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור"⁴⁵ — דערפון איז מוכח אַז ס'איז געווען אַ מלחמת נקמה, אָבער ניט אַ מלחמה למחות נאָר — עכ"פּ אַ מעין פון מלחמת כיבוש.

(30) להעיר מרמב"ן בלק (כב, ד). פירוש בפרשתנו (כניל הערה 16). וראה ד"ה החלצו תרניט (סוה"מ תרניט ע' נד). ואכ"מ.

(31) לא, ט. יא.

(32) לא, ט"ו.

(33) ברמב"ן פרשתנו לא, ו: והנה משה לא צוה אותם מה יעשו רק אמר להם לתת נקמת ה' במדין וחשב שלא ישאירו בהם שריד ופליט כנקמת עמלק או כנקמת שבעה עממים. וכאשר ראה שהשאירו הנשים והטף והבהמה קצף על הנשים כר וכיון שראה שהעם חפץ לשלל מחל על הטף בנשים ועל השלל ויתכן עוד כו' ושלח שם מועטים להכות בערי הפריז כר כמנהג השוללים, ולא צוה להם דבר רק להנקם מה שתמצא ידם כר. אבל גם לפי הא' הרי רק חשב שלא ישאירו אבל לא נצטוו ע"ז מפורש כבעמלק וי' עממיו.

(34) שמואל-א טו, ג.

(35) אלא שברמב"ם (הל' מלכים שם ה"ד) מפורש בנוגע לעמלק רק אין מניחין מהם נשמה (כבד עממיו) וכן הוא אומר בעמלק תמחה את זכר עמלק (וראה שם פ"ה ה"ה). וברמב"ם שם שזהו דוקא כאלו שלא השלימו היינו שגם בעמלק שואלים לשלום אם ישלימו. ואכ"מ.

(36) ולהעיר מלשון רש"י פנחס (כה, יח): ואת

מואב לא צוה להשמיד כו'.

(37) לא, יז.

(38) ולהעיר דכל השבי והמלקוח והשלל לא בזוו לעצמן כ"א „ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן גר" (לא, יב). ואח"כ ניתן להם בציווי ה' „וחצית את המלקוח גר" (לא, כז).

(39) לא, ד.

הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם כו' הם חיל השם", איז מובן אז אזא מלחמה וועלכע איז ניט צוליב כיבוש ארץ כדרכי העולם — קען זיין שייך אויך צו שבט לוי, און א מלחמה וועלכע איז פארבונדן מיט „השם" איז אלס „חיל השם" דארף אויך (ודוקא) שבט לוי (זיך משתתף) זיין במלחמה —

מלחמת מדין איז געווען „לתת נקמת ה' במדין"⁴⁷: גדר ותוכן המלחמה איז, ווייל מדין איז עומד כנגד הקב"ה,⁴⁸ כנגד השם⁴⁹

דעריבער דארף (אויך) שבט לוי (זיך משתתף) זיין אין דער-מלחמה במדין — דאס איז ענינו ותפקידו אלס „חיל השם", אויספירן „נקמת ה'".⁵⁰

ועפ"י איז מובן דאס וואס בא מלחמת מדין איז געווען דער ציווי⁵¹ „והרמות מכס לה' גו' ונתת לאלעזר הכהן תרומת ה'", און דערנאך „תקח אחד אחיו מן החמישים גו' ונתת אותם ללוים": מיט דעם ווערט ארויסגעבראכט, אז די מלחמה איז ניט א מלחמה ווי אלע

לצבא" לערנט אפ ר"ע⁵², „להביא את שבטו של לוי"⁵³, אז אויך שבט לוי האט זיך משתתף געווען במלחמת מדין — און דער ראגאטשאווער⁵⁴ איז מבאר, אז אין דעם באשטייט די מחלוקת אין ספרי צי „שבט לוי הוה ג"כ במדין, וזה תליא דלמלחמה אין יוצאים"⁵⁵ כמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל אם נקמה יוצאים".

דארף מען פארשטיין: דעם טעם וואס שבט לוי „לא עורכין מלחמה" זאגט דער רמב"ם⁵⁶ ווייל „הובדלו מדרכי העולם (און דערפאר) לא עורכין מלחמה כשאר ישראל": איז פארוואס במלחמת נקמה (ווי מלחמת מדין)⁵⁷ איז זיך משתתף אויך שבט לוי⁵⁸?

ו. וי"ל הביאור בזה⁵⁹:

וויבאלד אז שבט לוי איז⁶⁰ „הובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו

(40) בספרי עה"פ.

(41) ובי"ה ברשי עה"פ „לרבות שבט לוי".

(42) לכאורה כוונתו לכל מלחמה לא רק מלחמת כיבוש הארץ. וראה רל"ג כאן: וזולת שבט לוי שלא היו יוצאי לצבא כי לא היו להם חלק בארץ. ובארבנאל: לפי שהם לא היו יוצאים בצבא ולא היו נוטלים בארץ, וגם לא בשלל מלחמה. וראה לקמן בפנים.

(43) ה'ל' שמיטה ויובל שם ה"ב.

(44) ברא"ם פרשתנו לא, ד: והוצרך הכתוב לרבות שבט לוי שלא תאמר כיון שאין לשבט לוי חלק ונחלה בארץ לא יהיו בכלל הלוחמים קמ"ל. ובתולדות אדם לספרי שם הוסיף: ומ"מ הואיל ולהם עיי מגרש לנחלה כשיטות ר' יוסי שילה מ"מ מעשר שני ע"כ לא נמנע לשלוח מאתם בערך נחלתם שאינו בשיווי שאר שבטים.

וצ"ע מהי השייכות דמלחמת מדין לחלק ונחלה בארץ. ולומר דמפרשים שהלימוד בספרי ורש"י „להביא את שבט לוי" הוא בכל המלחמות, גם במלחמת אי — הוא חידוש גדול. וצ"ע. ואכ"מ.

(45) בתולדות אדם לספרי שם (וראה גם גויא לפרש"י שם): ואפשר לומר עוד דריכה את לויים לא מלחמה אלא לשאת את הארון כו'.

(46) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 693 ואילך הביאור בעבודה ובפנימיות הענינים.

(47) לא, ג.

(48) ראה ספרי ורש"י עה"פ.

(49) וכידוע בפנימיות הענין דמדין מנגד לאחדות ה', כמבאר בארוכה בלקו"ת פרשתנו (ד"ה) החלצו וביאורו) ובז"ה החלצו תרני"ט דמדין הוא לשון מדון ומריבה ופירוד ובעבודת האדם ובפירוד בין אדם לאדם היו ענין דשנאת חנם ופירוד הלבבות, דזהו כל ענין קליפת מדין שהוא הפירוד וההתחלקות שהוא ההיפך לגמרי מסטרא דקדושה שהוא בחי' האחדות, היפך האחדות דשם הוי"ו עיי' בארוכה.

(50) ובי"ה בפנימיות הענינים, כמורמו בשם „לוי" שהוא ע"ש (ויצא כט, לד), הפעם ילוח (אש"י), שהר"ע ההתחברות והאחדות ההיפך דפירוד והתחלקות, וזהו מביא „ילוח אש"י, התחברות ואחדות עם השם".

(51) פרשתנו לא, כח.

די מלחמות פון כיבוש שאר הארצות, וואס „הכהנים והלויים באותן הארצות ובביתן ככל ישראל“, קענען (דארפן) אויך די כהנים ולוים זיך משתתף זיין במלחמה⁵⁶ — ולכאורה איז דאך די מלחמה בשאר הארצות נישט קיין „נקמת ה'“, נאך אויף כובש זיין; איז וואס פאר א שייכות האבן די מלחמות מיט שבט לוי.

ויש לומר הביאור בזה — ובהקדם להבין וואס דער רמב"ם איז מדייק ומאריך בלשונו: „שאינן הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עלי' ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם“, דלכאורה: למאי נפק"מ די אלע פרטים וסימנים? ווען ער וואלט דא גע- זאגט בלויז „בארץ כנען“ ווי ער אל"ן זאגט עס בהלכה שלפניו, וואלט מען שוין געוואוסט וועלכן ארץ ער מיינט; און אפילו אויב ער וויל די ארץ פאר- בינדן מיט די אבות, וויבאלד אז „ירשוה (אלס) בניהם“, האט ער געקענט זאגן „בארץ שניתנה לאברהם“ (און ווי מ'גע- פינט דעם זעלבן לשון במ"א אין רמב"ם⁵⁷) — וואס איז מחדש דער מפרט זיין „שנכרתה עלי' ברית לאברהם ליצחק וליעקב“ און דערצו נאך מוסף זיין „וירשוה בניהם ונתחלקה להם“?

מלחמות (צוליב דעם שלל ובז)⁵⁸, נאך א מלחמה אויספירן „נקמת ה'“ — און דערפאר האט מען אויך פון „מלקוח השבי באדם ובבהמה“⁵² געדארפט אפ- שיידן (און אויפהויבן⁵³) און אפגעבן⁵⁴ צו אלעזר הכהן און די לויים⁵⁵ אלס „חיל השם“.

ז. מען דארף אבער פארשטיין:

דער דין אז „לא עורכין מלחמה“ שטייט אין רמב"ם בהמשך צו דער הלכה הנ"ל, אז זיי נעמען נישט קיין חלק בארץ ובבזיה, משא"כ בשאר הארצות, וז"ל: ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובבזיה עס אחיז מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכי הישרים ומשפטיו הצדיקים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן.

וואס פון המשך דברי הרמב"ם איז משמע, אז די צוויי דינים, „לא עורכין מלחמה“ און „לא נוחלין“, זיינען פאר- בונדן און הא בהא תליא (און ווי ס'איז מוכח פון סוף דבריו, וואו דער רמב"ם איז זיי כולל צוזאמען: „לפיכך הובדלו כו' לא עורכין מלחמה כו' ולא נוחלין כו'“) — ולפ"ז דארף אויסקומען, אז ביי

(56) ראה (בענין השתתפות כהנים במלחמה) סוטה מד, א במשנה. קדושין כא, ב (רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"ד). מרדכי גיטין ס"פ מי שאחז. ברכי יוסף אבהע"ז סי' ו'. ועוד.

(57) הל' תרומות פ"א ה"ב.
(58) לכאורה י"ל שבא לשלול קני קניי וקדמוני שאף שניתנו בכריתת ברית לאברהם (לך טו, יט ובפרשי שם. רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ד. ועוד) לא ירשוה בניהם ולא נתחלקה להם. ולפ"ז הוא דלא כבספרי קרח (יח, כד) שופטים (יח, כ), הובאו בפרשי' (שופטים שם). ספרי וזוטא ויל"ש קרח שם. ראה מרגליות טבא לסתמ"צ להרמב"ם שורש כ. בסופו. וראה פרשת דרכים דרוש ו'. אבל ממש הרמב"ם רפי"ג מהל' שמיטה ויובל (וראה הל' רוצח

(52) לא, כו.

(53) ראה וז"ה קפח, ב.

(54) ראה מפרשים לסתמ"צ להרמב"ם בסוף שרש ג' בגדר תרומת המכס. ובמפרשי התורה כאן.

(55) הל' והרמב"ם מ"ה, תרומת ה' (לא, כח). לג ואילך) נאמר רק במתנות אנשי צבא לאלעזר הכהן ולא במתנת העדה אחד אחיו מן החמשים מה שנתנו ללויים. אבל גם בהנתינה ללויים מפורש בהכתוב (לא, ל. וכו' שם, מז) „נתת אותם ללויים שומרי משמרת משכן ה'“, שזהו מה ששבט לוי, הובדל לעבוד ה' לשרתו (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"א וה"ב). וראה אברבנאל פרשתנו בפסוקים הנ"ל. ולהעיר מתודיה מתרומת (יומא כד, א).

א ארץ ומציאות וועלכע איז געבונדן און ווערט איין זאך מיטן מקבל הארץ,

וואס דאס איז דאך ענין הברית (וואס מען איז עובר) בין הכתרים פון איין זאך, שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים⁵⁹

מיט אברהם יצחק ויעקב, און זי קומט אן צו אידן בפועל דורך „וירשוהו“ בניהם ונתחלקה להם —

מ'דארף ניט אויפטאן א מציאות חדשה אין ארץ ישראל⁶⁰, און די ארץ איז נתחלקה להם, (שבע) שכבשו איז ניט מספיק עס דארף זיין (שבע) שחלקו, גע-געבן געווארן צו אידן אויף „והורשתם את הארץ וישבתם בה“⁶², התיישבות אין ארץ.

און במילא איז שבת לוי, זייענדיק מובדל מדרכי העולם, ניט שייך צו דעם.

משא"כ „שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל“, כאטש דאס ווערט „כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר“⁶³, איז דאס אבער ניט א הכרח בא' בני, דער מלך איז „נלחם עם שאר העמים“ (ניט כדי אז אידן זאלן האבן אן ארץ בעולם א נחלה (שדה וכרם) אויף באזעצן זיך דארט, נאר), „כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו“⁶⁴ (וואס דאס איז גדולת ושמע ה')⁶⁵ — איז דעריבער די מלחמה בנוגע

ו"ל ההסבר: אין דעם לשון איז מודגש די הסברת החילוק צווישן ארץ שנכרתה עלי' ברית און שאר הארצות שכובש מלך:

ה. ארץ ישראל איז א לאנד וואס איז נאך פון פריער (פאר דער מלחמה) אויסגעטיילט פון שאר הארצות דער-מיט וואס „נכרתה עלי' ברית לאברהם ליצחק וליעקב“, פון דעמאלט אן איז עס

שם משמע לכאורה דגם בקני קניין וקדמוני לא יטלו. ראה מניח מצוה תת ותקד. ועוד. — אבל ראה שיחת שמחית תשמ"ז.

ויל"ע אם כלשון זה נתמעט גם-עבר הירדן, דלכאורה תלוי בהשקפה אם „נטלו מעצמם“ (ספרי תבוא כו, ג) ואינו בכלל הארץ שנתן לאברהם (אוה"ח פרשתנו לב, ז), או דהוי בכלל הברית לאברהם (ראה רש"י לך שם. אוה"ח דברים ג, יג. וראה רמב"ן חוקת כא, כא. ועוד). ובספרי זוטא ויל"ש שם, פרש"י שופטים שם (מספרי שם) מפורש דגם בעבר הירדן אין נחליו. וכ"ה ברמב"ן פרשתנו לא, כח"י. וכנ"ל לכאורה לפמ"ש הרמב"ם רפ"ג שם, וכנ"ל. וראה פריד דרוש ח בתחלתו.

והעיר מג' ערי מקלט שבעבר הירדן שניתנו ללוים (מסעי לה, ו) ועוד שש ערים לשבת (רמב"ן שם לה, יד. ראה יהושע כא) — [כ"ז — באותו הגדר שניתנו להם ערים בא"י] דלכאורה תמוה: הבקשה להשאר בעבר הירדן — בלתי רצוי (ראה יהושע כב, יט). והנה בני גד ובני ראובן דרשו זה, משבת מנשה — עשו גם מעשה (סוף פרשתנו) ומלאו הדרשה ואעפ"כ נאמר ע"ז נחלה מבוהלת גר (במדבר ס"ט מטות. וראה לקו"ת בחוקותי ג, ב) ולשבת לוי ציווה השם להושיבם בעבר הירדן ואכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 216 ואילך.

(*) אבל להעיר מאוה"ח פרשתנו שם, ג שטענת בני גד ובני ראובן שעבר הירדן יש לו דין כיבוש רבים שאז הוי כא"י (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ב), והיינו כשאר כל הארצות שכובש מלך כ"ה המבואר ברמב"ם כאן.

וראה רמב"ם הל' רוצח רפ"ח (ובכס"ט שם) ורפ"י (ובכס"ט). וראה בארוכה ברכ"י או"ח סתפ"ט שמש"ק בדעת הרמב"ם שעבר הירדן אינו בכלל א"י. וראה לקו"ש ח"ד ג' 124 הערה 20. ושי"נ.

(**) וראה רמב"ן שופטים שם. מפרשי רש"י שם.

59) ראה פרש"י לך טו, יוד. נציבים כט, יא. לקו"ת נציבים מד, ב.

60) שאין בירשה אלא שינוי מרשות לרשות.
61) ראה בארוכה לקו"ש חס"י ע' 103 ואילך, דהבעלות על א"י היא מימי האבות. וראה שם ע' 204 ואילך.

62) מסעי לג, נג.

63) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז. וראה רמב"ם הל' תרומות שם.

64) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

65) ראה שם ספ"ז. ובארוכה — לקו"ש ח"ח ע' 279.

די ארצות שייך אויך צו שבט לוי (אלס „חיל השם“).

ט. די הוראה פאר יעדן בעבודתו הרוחנית:

א איד וואס נדבה רוחו צו זיין בדרגת שבט לוי — ווי דער רמב"ם פסק'נט להלכה⁶⁶, אז דאס איז שייך צו יעדן איינעם: „לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו'“, וואס דעמולט „הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהי ה' חלקו ונחלתו כו' כמו שזכה לכהנים וללוים“ — קען דאך טראכטן באַ זיך: היות אז ער איז מובדל מדרכי העולם כו' און איז עומד לפני ה' לשרתו — איז מה לו ולעולם סביבו בכלל? — זאגט מען אים, אז אדרבה, ווייל ער איז ווי שבט לוי, האט ער א שייכות — און נאכמער: א שייכות מיוחדת — טאן אין דער עבודה פון „נקמת הוי' במדין“, צו מנצח און מבטל זיין די וואס זיינען כנגד הקב"ה,

וואס אין עבודת האדם מיינט עס בפרט, מבטל זיין לגמרי און שולל זיין דעם פירוד ושנאת חנם וואס קען ח"ו זיין צווישן אידן ר"ל, וואס דאס האט געבראכט דעם חורבן הבית און דעם גלות⁶⁷, און דעם גלות הזה האחרון:

און אלס „חיל השם“ — אריינ-ברענגען ביז אין אז אופן פון התיישבות אהבת ישראל, אהבת חנם, צווישן אידן, אלע אידן, וואס דאס איז פארבונדן און דאס פארבינדט יעדן איד מיט ה' אחד.

ויתירה מזו: מען קען דאך מיינען אז ס'איז גענוג אז ער וועט טאן צווישן אידן און אין וואס עס געהערט צו אידישקייט — תורה ומצות —

איז די הוראה אז כהנים ולוים דארפן זיך משתתף זיין אויך אין דער עבודה צו מאַכן פון „שאר כל הארצות“ א חלק, א טייל פון גבול ישראל, אויך אזעלכע זאכן פון וועלט, וואס מצד עצמם זיינען זיי ניט מוכרח צו אידישקייט, דארף מען מרחיב זיין גבול ישראל, אויסנוצן זיי אין עבודת השם ולהרבות בגדולתו ושמעו.

וע"י כל זה איז מען ממחר דעם ביטול הגלות (דורכן ביטול פון דער איינציגער גער סיבת הגלות — דמפני חטאינו גלינו מארצנו), און מיד נגאלין — בגאולה האמיתית והשלימה, וואס דעמולט וועלן אידן באַקומען גאנץ א"י לגבולות⁶⁸, און אויך להרחיב את גבול ישראל „ירחיב הוי' את גבולך“⁶⁹, אויך ארץ קני קניזי וקדמוני⁷⁰, און אויך — עתידה א"י שתתפשט בכל העולם כולו⁷¹, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ מט"מ תשכ"ג)

(68) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

(69) רמב"ם הל' רוצח שם מספרי שופטים שם. וראה גם ספרי ראה שם. רש"י ורמב"ן שופטים שם. רש"י לך שם.

(70) פס"ר פ' שבת ורי"ח. יל"ש ישעי' רמז חקג.

(66) הל' שמיטה ויובל שם הי"ג.

(67) יומא ט, ב.

מטות-מסעי — מנחם אב

גט כשר, ווייל „הדבר מפורסם וידוע
דחודש אב קרו ל' חדש מנחם“, און
נאך מער: יש נוהגים אז בכתובות און
שטרות שרייבט מען לכתחילה „מנחם“
במקום „אב“¹].

יש לומר איינעם פון די פירושים בזה
ובהקדם:

אמרז"ל, „שמות החדשים עלו בידים“
מבבל². שטייט אין מפרשים³ אז אלע⁴
שמות החדשים זיינען ניט קיין לשונות
ב„לשון קודש“ נאך „לשון כשדים“⁵
(שמות פרסיים¹³).

אבער עפ"י ווערן כמה קושיות: מען
געפינט כמה וכמה דרז"ל¹⁴ אויף שמות

א. ווען די פרשיות מטות ומסעי זיי-
נען מחוברות¹, ווערן זיי געלייענט
בשבת מברכים החודש מנחם אב, אדער
דעם ערשטן שבת פון חודש מנחם אב.

ועפ"י הידוע² אז אלע פרשיות התורה
האָבן א שייכות צו דעם זמן אין וועלכן
זיי ווערן געלייענט, איז מובן, אז די
פרשיות מטות מסעי האָבן א שייכות ניט
נאָר צום כללות הזמן שבין המצרים³,
נאָר אויך (ובעיקר) צו חודש מנחם אב⁴.

ב. דער מנהג ישראל-וואָס „תורה
היא“ איז צו אָנרופן דעם חודש (בברכת
החודש) — „מנחם אב“.

[און דאָס איז אויך נוגע להלכה,
בנוגע לכתובת שם החודש אין שטרות
וכו': אויך ווען מען שרייבט „מנחם אב“,
און נאָך מערער אפילו אויב מ'האָט גע-
שריבן „מנחם“ אַנשטאָט „אב“ איז דער

(6) גט פשוט אה"ע סי' קכו סקל"ה. הובא בפתחי
תשובה שם סק"ב. ובערוך השולחן שם סט"ז
דאצלנו אין נוהגין כן (לכתוב רק מנחם) אבל אם
כתב מנחם אב כשר בדיעבד כיון שכן מברכין
החודש בכל מדינותינו וכן כותבין באגרות.

(7) גט פשוט שם.

(8) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח. ט. תוד"ה
מדברי — ר"ה ז, א.

(9) בב"ר שם ליתא „בידים“. וראה ב"ר הוצאת
תיאודור אלבק ובחילופי נוסחאות שם. וברמב"ן בא
(יב, ב) „עלו עמנו מבבל“.

(10) ראב"ע וחוקניו בא שם. וכן משמע ברמב"ן
שם. וראה ת"ש בא (ח"י — יא) מילואים ס"ד.

(11) לכאורה קשה משם „אב“ — כדלקמן בפנים
— וי"ל דהכוונה לרוב המכריע של השמות. ואולי
י"ל בדוחק גדול, דמובא (ראה הנסמן בהערה 10)
שנק' כן בבבלי ב"ל פרס וכו' — ע"ש עניני תקופה זו
בשנה כפי שנקראים בפרסית וכו' — ולא משום
הוכח פ"י אב ב"ה"ק.

(12) ראב"ע וחוקניו שם.

(13) רמב"ן שם.

(14) ראה פסיקתא זוטרותא בא שם: ניסן שבו
נעשים נסים לישראל. וראה מדרש שמות כל
החדשים שהביא בת"ש שם. ועוד. — ולהעיר
מהר"ת דהשם אלול (ראה לקמן הערה 20).

(1) שכן הוא ברוב השנים, כי רק ב' קביעות
בלבד (ודמעוברות) הן נפרדות — ראה בלוחות
שבטאריח לאחרי הל' ר"ח.

(2) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(3) ראה של"ה ריש פרשתנו (שטו, ב ואילך):
ואלו שלש הפרשיות (מטות ומסעי ודברים) תמיד
חלים בין המצרים כי הוא דבר בעתו (ועד"ז הוא שם
ע"א — בהכותרת). ומבאר השייכות בתוכנם. וראה
ב"רובא לקיש ח"ת ע' 378 ואילך (ושי"נ) — כמה
פרטים בבאור השייכות. וראה גם שם ע' 411 ואילך
בהשייכות דפ' מסעי לבין המצרים.

(4) דישנה: 1) כללות הזמן דביהמ"צ, והיא 2)
מתחלקת לימי תמוז וימי מניא, שהם 3) מתחלקים
לימי (תחלת) אב ושבווע שחל בו ת"ב, שהוא 4)
מתחלק (אבל לא תמיד) לימי השבוע, עת"ב, ת"ב,
ת"ב שנדחה, מוצאי ת"ב (ונפקים גם לפועל —
כמבואר בשו"ע אורח (סתקניא ואילך) ג"כ).

(5) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל
— מנחות כ, ב. ובכ"מ.